

แนวทางการบริหารจัดการห้องน้ำสาธารณะ: กรณีศึกษาญี่ปุ่น PUBLIC TOILET MANAGEMENT GUIDELINES: A CASE STUDY OF JAPAN

พระมหาเศรษฐวิชัย เสฏฐวิชิโซ (ธีระสุรตานันท์)

Sethavich Setthavijjo (Thirasarutanunt)

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author E-mail: Sethavich.s@hotmail.com

Received: 27 เมษายน 2568; Revised 28 เมษายน 2568; Accepted 30 เมษายน 2568

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เป็นสาระสะท้อนแนวความคิดของผู้เขียนที่มีต่อการบริหารจัดการห้องน้ำสาธารณะของญี่ปุ่นและของไทย เนื่องด้วยผู้เขียนได้ไปจำพรรษา ณ วัดไทยในประเทศญี่ปุ่น รวม 6 เดือน ในระหว่างที่จำพรรษามีการเดินทางเพื่อเป็นเนืองนิตย์ ธรรม รับบิณฑบาต ทอดกฐิน ได้เรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของคนในประเทศญี่ปุ่น รวมถึงการบริหารจัดการห้องน้ำสาธารณะในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งผู้เขียนได้นำมาใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการห้องน้ำของวัดไทย โดยเน้นประเด็นสำคัญ ได้แก่ ด้านความสะอาด มาตรฐานความปลอดภัย และการแยกห้องน้ำชายหญิง การทำความสะอาดอย่างเป็นระบบ การใช้เครื่องมือตรวจสอบการบำรุงรักษาเชิงป้องกัน การออกแบบที่คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ใช้งานทุกกลุ่ม และการจัดสรรพื้นที่ห้องน้ำแยกเพศอย่างชัดเจน หลักการนี้สามารถนำมาปรับใช้ในบริบทของวัดไทย เพื่อยกระดับมาตรฐานสุขอนามัย ความปลอดภัย และความสะอาดสบายสำหรับผู้มาใช้บริการ อันจะส่งผลดีต่อภาพลักษณ์และคุณภาพชีวิตของผู้ที่มาใช้บริการในวัด

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, ห้องน้ำสาธารณะ, ญี่ปุ่น

Abstract

This article reflects the author's ideas on the management of public restrooms in Japan and Thai temples. The author spent 6 months as a monk at a Thai temple in Japan. During the Buddhist Lent, he traveled to be a field of merit, received alms, made merit by offering robes to monks, and learned about the culture, traditions, and way of life of the people in Japan. This includes the management of public restrooms in Japan, which the author has used as a guideline for the management of restrooms in Thai temples, focusing on important issues such as cleanliness, safety standards, and separation of male and female restrooms, systematic cleaning, use of inspection tools, preventive maintenance, design that takes into account the safety of all user groups, and clearly allocated gender-specific restroom areas. This principle can be applied in the context of Thai temples to improve the standards of hygiene, safety, and convenience for users, which will have a positive effect on the image and quality of life of users at the temple.

Keywords: Management, Public Toilet, Japan

บทนำ

ประเทศญี่ปุ่นเป็นที่รู้จักในด้านการบริหารจัดการห้องน้ำสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นห้องน้ำตามทางด่วน ห้างสรรพสินค้า หรือร้านสะดวกซื้อ ห้องน้ำเหล่านี้มักมีให้บริการฟรีและได้รับการดูแลรักษาอย่างดี เพื่อให้ผู้ใช้ได้รับความสะดวกสบายสูงสุด การออกแบบห้องน้ำในญี่ปุ่นคำนึงถึงทั้งสุขอนามัย ความปลอดภัย และเทคโนโลยีที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำมาสะอาด เช่น โกลูบอลฟอสโฟไรต์ ระบบทำความสะอาดอัจฉริยะ และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ นโยบายและมาตรฐานด้านสุขอนามัยที่เข้มงวดของญี่ปุ่นส่งผลให้ห้องน้ำสาธารณะของประเทศนี้ได้รับการยอมรับว่ามีคุณภาพสูงและสามารถรองรับผู้ใช้จำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพ เบื้องต้นขอเล่าย้อนกลับไปดูวิวัฒนาการของห้องน้ำญี่ปุ่น จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบ แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของสถานที่ขับถ่ายของชาวญี่ปุ่นตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงปัจจุบันได้อย่างน่าสนใจไว้ดังนี้ (ภาณิการ์ สุรังสิกุล, 2568) ในยุคโจมง ชาวญี่ปุ่นยุคแรกเริ่มขับถ่ายลงในแม่น้ำโดยพาดแผ่นไม้ หรืออาจจะขับถ่ายลงในหลุมขะ และใช้เศษเครื่องปั้นดินเผาแทนกระดาดชำระ ยุคอาซูกะ ยังคงมีการขับถ่ายลงในแม่น้ำ แต่เริ่มมีการปรับปรุงให้มิดชิดขึ้น โดยดึงน้ำจากแหล่งธรรมชาติเข้ามาในบริเวณบ้าน และเปลี่ยนมาใช้เศษไม้แทนเศษเครื่องปั้นดินเผา สถานที่ขับถ่ายลักษณะนี้เรียกว่า คาวายะ ซึ่งหมายถึงห้องน้ำในปัจจุบัน ในยุคเอโดะ เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในกลุ่มชนชั้นสูง โดยหันมาใช้ภาชนะไม้คล้ายกระโถนเด็ก เรียกว่า ฮิบาโกะ สำหรับขับถ่าย ภายในบ้านของชนชั้นสูงจะไม่มีห้องน้ำเฉพาะ แต่จะจัดพื้นที่ประมาณ 1 เสื่อทาทามิ กั้นด้วยฉากหรือม่านไม้ไผ่ เรียกว่า ฮิโดโนะ สำหรับวางฮิบาโกะ เมื่อขับถ่ายเสร็จชำระรับใช้จะเป็นผู้นำสิ่งปฏิกูลไปทิ้งในแม่น้ำ ส่วนชาวบ้านทั่วไปยังคงขับถ่ายตามแม่น้ำหรือหลุมที่ขุดไว้ ในยุคนี้กระดาดมีค่าชาวญี่ปุ่นจึงใช้แท่งไม้แบนเรียวยาวที่เรียกว่า ชูจิ หรือ ชูโบกุ แทนกระดาดชำระ ต่อมาในยุคคามาคุระ และเอโดะ สิ่งปฏิกูลเริ่มถูกนำมาใช้ประโยชน์เป็นปุ๋ย ทำให้มีการใช้ส้วมหลุมอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในสมัยเอโดะ มีการซื้อขายสิ่งปฏิกูลเพื่อนำไปทำปุ๋ยอย่างจริงจัง และในยุคนี้เองที่ กระดาดชำระได้ถือกำเนิดขึ้นในเขตเมือง เป็นกระดาดซี่เหล็กที่เรียกว่า อาซากุสะงามิ แต่ชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลยังคงใช้แท่งไม้หรือใบไม้ อยู่ ตั้งแต่ยุคคามาคุระเป็นต้นมาส้วมหลุมได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของที่พักอาศัยและเป็นรูปแบบห้องน้ำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายมาหลายร้อยปี ในศตวรรษที่ 20 ส้วมชักโครกเริ่มปรากฏในญี่ปุ่น และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นห้องน้ำที่สะดวกสบายและถูกสุขอนามัยดังที่เราเห็นในปัจจุบัน ซึ่งวิวัฒนาการของห้องน้ำญี่ปุ่นสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวและความใส่ใจในสุขอนามัยของคนญี่ปุ่นในแต่ละยุคสมัยได้อย่างชัดเจน จาก การพึ่งพาธรรมชาติ สู่การสร้างสรรคูปกรณ์และระบบจัดการสิ่งปฏิกูลที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น จนกระทั่งก้าวเข้าสู่ยุคของเทคโนโลยีที่ทำให้ห้องน้ำกลายเป็นพื้นที่แห่งความสะดวกสบายอย่างแท้จริง

สำหรับประเทศไทยนั้น วัดเป็นสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้คนสามารถนำไปใช้และปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติ ในแต่ละวันจึงมีคนมาเพื่อประกอบกิจทางศาสนาหรือกิจกรรมอื่นๆ เช่น ใช้เป็นสถานที่ประชุม พบปะพูดคุยกัน หรือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงมีผู้มาใช้บริการอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมภายในวัด โดยเฉพาะห้องน้ำสาธารณะ จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่ผู้มาวัดจำเป็นต้องใช้บริการ การให้บริการควรเน้นในเรื่องความสะดวก เพียงพอและปลอดภัย ไม่เน้นความหรูหรา ฟุ่มเฟือย และเพื่อสุขอนามัย ความเพียงพอและความปลอดภัยของประชาชน จึงควรพัฒนา ปรับปรุงส้วมสาธารณะให้ได้มาตรฐาน และส้วมสะอาดที่แสดงถึงภาพลักษณ์ของสถานที่นั้นๆ อีกทั้งเรื่องพฤติกรรมการใช้ส้วมอย่างถูกต้องของผู้ใช้บริการ ก็เป็นส่วนสำคัญเช่นกันซึ่งหากใช้งานไม่ถูกต้องอาจเกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพ และเกิดอุบัติเหตุได้ (สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม, 2554) จากการวิจัยของพระมหาประหยัด ปญญญาโร ที่ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการส้วมวัด เพื่อดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ไทยตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า ห้องน้ำและห้องสุขาบางวัดต้องปรับปรุงด้าน

ความสะอาด และอุปกรณ์การใช้ในห้องน้ำ ห้องน้ำสาธารณะของวัดส่วนใหญ่ไม่แยกเพศ ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่า หากมีการนำแนวทางการบริหารจัดการห้องน้ำสาธารณะของญี่ปุ่นมาใช้ในการบริหารจัดการห้องน้ำของวัดไทย โดยบทความนี้ผู้เขียนจะถ่ายทอดจากประสบการณ์ที่ได้ไปจำพรรษา ณ วัดไทยในประเทศญี่ปุ่น รวม 6 เดือน และเสนอแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการบริหารจัดการห้องน้ำสาธารณะให้มีคุณภาพสูงขึ้น

การออกแบบห้องน้ำสาธารณะ

ญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการออกแบบห้องน้ำสาธารณะเพื่อรองรับผู้ใช้งานทุกกลุ่ม โดยคำนึงถึง ความสะอาด ความปลอดภัย และความสวยงาม โครงการ “The Tokyo Toilet” ในเขตชิบูย่า กรุงโตเกียว เป็นตัวอย่างที่ดี โดยมีการเชิญสถาปนิกและนักออกแบบชั้นนำจาก 17 สตูดิโอ มาร่วมออกแบบ ห้องน้ำสาธารณะ 17 แห่ง เพื่อสร้างสรรค์พื้นที่ที่ไม่เพียงแต่ใช้งานได้ดี แต่ยังมีความสวยงามและเป็นมิตรกับ ผู้ใช้ทุกคน

ภาพที่ 1 โครงการ “The Tokyo Toilet” เช่น ที่สวนสาธารณะชุมชน Haru-No-Ogawa ออกแบบโดย Shigeru Ban เป็นห้องน้ำโปร่งใส เมื่อเราเข้าไปในห้องน้ำแล้วกดล็อกกระจกจะเปลี่ยนเป็นทึบให้โดยอัตโนมัติเลย
ที่มา https://art4d.com/2021/08/the-tokyo-toilet-project?utm_

ภาพที่ 2 ห้องน้ำอเนกประสงค์ในรถไฟชินคันเซ็น
ที่มา [https://kiji.life/universal-design-japan/#gallery\[photonic-wp-stream-1\]/36541/](https://kiji.life/universal-design-japan/#gallery[photonic-wp-stream-1]/36541/)

ภาพที่ 3 การออกแบบห้องน้ำเนกประสงค์ (Multipurpose) สำหรับคนทุกกลุ่ม
ที่มา <https://kiji.life/universal-design-japan/> ใ้บท JapanPerspective, Universal Design ในญี่ปุ่นที่วิน
วินทั้งผู้ออกแบบและผู้ใช้งาน

ตัวอย่างการออกแบบ Universal Design หรือห้องน้ำเนกประสงค์ (Multipurpose Toilet) เพื่อรองรับผู้ที่มีความจำเป็นพิเศษทั้งหมด เช่น ผู้ใช้วีลแชร์ หญิงตั้งครรภ์ รถเข็นเด็ก ผู้พิการทางสายตา ผู้ป่วยที่มีทวารเทียมทางหน้าท้อง เป็นต้น

สำหรับจำนวนห้องน้ำในแต่ละสถานที่ จะถูกคำนวณตามปริมาณผู้ใช้และความหนาแน่นของพื้นที่ โดยทั่วไป ห้องน้ำสาธารณะในญี่ปุ่นจะมีจำนวนเพียงพอและถูกจัดวางในตำแหน่งที่เข้าถึงได้ง่าย ในจุดพักรถบนทางด่วน หรือที่เรียกว่า Service Area (SA) จะมีห้องน้ำสาธารณะให้บริการฟรี โดยจุดพักรถเหล่านี้ถูกออกแบบให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน รวมถึงห้องน้ำที่สะอาดและทันสมัย

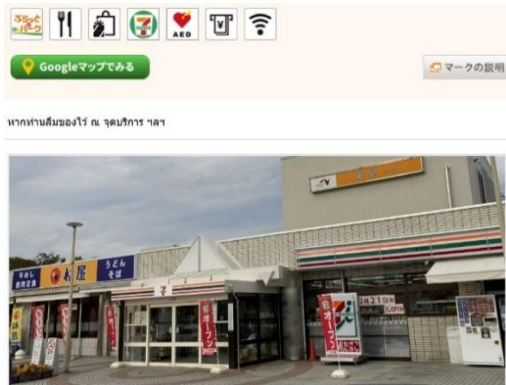

ภาพที่ 4 ตัวอย่างแผนผังพื้นที่บริการ (Service Area: SA) จุดพักรถระหว่างทาง ของทางด่วนสาย E1 โตเมอิ
โตโยต้า คาโมโกะ เอสเอ (ขาออก: มุ่งหน้าสู่ นาโกย่า) เมืองโตโยต้า จังหวัดไอจิ
ที่มา <https://sapa.c-nexco.co.jp/sapa?sapainfoid=16>

นอกจากนี้ ยังมีจุดพักรถขนาดเล็กที่เรียกว่า Parking Area (PA) ซึ่งแม้จะไม่มีศูนย์อาหารขนาดใหญ่ แต่ก็มีห้องน้ำสาธารณะให้บริการ พร้อมทั้งจอดรถใกล้ห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ การออกแบบภายในห้องน้ำจะคำนึงถึงความสะดวกในการใช้งาน โดยมีการแยกพื้นที่สำหรับผู้ชาย ผู้หญิง และห้องน้ำอเนกประสงค์สำหรับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ

ภาพที่ 6 ภาพตัวอย่างแผนผังพื้นที่จอดรถ (Parking Area: PA) จุดพักรถระหว่างทาง
ของทางด่วนสาย E1 โทเมอิ โตโก PA (ขาขึ้น: ทิศทางโตเกียว) เมืองนิชิชิน จังหวัดไอจิ
ที่มา <https://sapa.c-nexco.co.jp/sapa?sapainfoid=23>

ทางด่วนสาย E1 โทเมอิ

โตโก PA (ขาขึ้น: ทิศทางโตเกียว)

เมืองนิชิชิน จังหวัดไอจิ

♿ ใหญ่ : 25 / เล็ก : 70 (รวมแบบใช้คู่กับใหญ่)

♿ ผู้ชายตัวใหญ่ : 5 / ผู้ชายตัวเล็ก : 14 / ผู้หญิง : 19

♿ ที่จอดรถขนาดใหญ่ : 0 / ที่จอดรถขนาดเล็ก : 1 /

ห้องน้ำ : 1

ภาพที่ 7 ภาพร้านค้าของจริง ภาพระบุจำนวนห้องน้ำผู้ชายตัวใหญ่/ตัวเล็ก 5/ 14 คน และผู้หญิง 19 คน และสำหรับผู้ที่มีความจำเป็นพิเศษ เช่น ผู้ใช้วีลแชร์ มีที่จอดรถขนาดเล็ก 1 คัน / ห้องน้ำพิเศษ 1 ห้อง
ที่มา <https://sapa.c-nexco.co.jp/sapa?sapainfoid=23>

โดยเมื่อขึ้นทางด่วน จะมีห้องน้ำสาธารณะให้สำหรับคนทุกกลุ่ม ที่จุดพักระหว่างทาง ซึ่งมีทุก 10-30 กิโลเมตร ถ้าขนาดใหญ่ เรียกว่า Service Area (SA) มักจะมีศูนย์อาหารขนาดใหญ่ และที่จอดรถ 4-6 แถว ถ้าขนาดเล็ก เรียกว่า Parking Area (PA) อาจจะมีร้านอาหาร 1-2 ร้าน และที่จอดรถ 2-4 แถวเท่านั้น โดย P คือ ที่จอดรถ ถ้ารถขนาดใหญ่จะอยู่ริมถนน รถขนาดเล็กจะขับลึกเข้าด้านในกว่า

สรุปได้ว่า การออกแบบห้องน้ำสาธารณะในญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับความสะอาดสบาย ปลอดภัย และความสวยงาม โดยรองรับการใช้งานของทุกกลุ่มคน โครงการ “The Tokyo Toilet” เป็นตัวอย่างที่ดีที่น่าแนวคิด Universal Design มาใช้ ห้องน้ำเนกประสงค์ถูกออกแบบให้เหมาะกับผู้ใช้วีลแชร์ หญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มีความจำเป็นพิเศษ นอกจากนี้ ห้องน้ำตามจุดพักระหว่างทางยังมีส่วนอำนวยความสะดวกครบครันและออกแบบให้เข้าถึงได้ง่าย

การบำรุงรักษาห้องน้ำสาธารณะ

การบำรุงรักษาห้องน้ำสาธารณะในญี่ปุ่นเป็นสิ่งที่ได้รับความสำคัญอย่างยิ่ง มีพนักงานทำความสะอาดที่ดูแลความสะอาดอย่างต่อเนื่อง โดยมีการตรวจสอบและทำความสะอาดตามตารางเวลาที่กำหนด เพื่อให้ห้องน้ำอยู่ในสภาพที่ดีและพร้อมใช้งานตลอดเวลา นอกจากนี้ การออกแบบห้องน้ำยังคำนึงถึงความง่ายในการบำรุงรักษา เช่น การใช้วัสดุที่ทำความสะอาดง่าย และการจัดวางอุปกรณ์ที่สะดวกต่อการดูแลรักษา ซึ่งถูกถ่ายทอดเป็นภาพยนตร์เรื่อง “Perfect Days” กำกับโดย วิม เวนเดอร์ส เล่าเรื่องราวของชายผู้ทำความสะอาดห้องน้ำสาธารณะในโตเกียว ที่ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและพอใจในงานของตน ภาพยนตร์นี้สะท้อนถึงความสำคัญของงานทำความสะอาดและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายในสังคมญี่ปุ่น

มาตรฐานความสะอาดของห้องน้ำสาธารณะ

มาตรฐานความสะอาดของห้องน้ำสาธารณะในญี่ปุ่นถือว่าสูงมาก มีการใช้ตารางตรวจสอบความสะอาด (Check list) เพื่อให้พนักงานทำความสะอาดปฏิบัติตาม โดยตารางนี้จะระบุเวลาที่ต้องทำความสะอาด รายการงานที่ต้องทำ และผู้รับผิดชอบ เพื่อให้แน่ใจว่าห้องน้ำจะได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผู้ใช้บริการยังมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาด โดยมีการติดตั้งป้ายแนะนำการใช้ห้องน้ำอย่างถูกวิธี และการจัดเตรียมอุปกรณ์ทำความสะอาดสำหรับผู้ใช้ ตัวอย่างที่โดดเด่นคือ นิสส์ ฮาร์โกะ

พนักงานทำความสะอาดที่สนามบินฮานะ เธอเป็นลูกครึ่งจีน-ญี่ปุ่น ที่ทุ่มเทในการรักษาความสะอาดของสนามบิน จนทำให้สนามบินฮานะได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในสนามบินที่สะอาดที่สุดในโลก ความมุ่งมั่นและความภาคภูมิใจในงานของเธอสะท้อนถึงมาตรฐานความสะอาดที่เข้มงวดในญี่ปุ่น

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการห้องน้ำสาธารณะในญี่ปุ่นเป็นผลมาจากการออกแบบที่คำนึงถึงผู้ใช้ทุกกลุ่ม การบำรุงรักษาที่มีประสิทธิภาพ และมาตรฐานความสะอาดที่เข้มงวด ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนถึงวัฒนธรรมและความใส่ใจในรายละเอียดของสังคมญี่ปุ่น

แนวทางการจัดการห้องน้ำสาธารณะ: กรณีศึกษาญี่ปุ่น

จากการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการห้องน้ำสาธารณะ: กรณีศึกษาญี่ปุ่น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการห้องน้ำของวัดไทย โดยใช้กรณีศึกษาของประเทศญี่ปุ่นมาปรับใช้ ได้ดังนี้

1. ด้านความสะอาด มีแนวทางการบริหารจัดการดังนี้

1.1 กำหนดตารางการทำความสะอาดที่ชัดเจน: วัดควรจัดทำตารางการทำความสะอาดห้องน้ำอย่างสม่ำเสมอ โดยระบุความถี่ เช่น ทุกชั่วโมง ทุก 2 ชั่วโมง หรือตามจำนวนผู้ใช้งาน รายการที่ต้องทำความสะอาด เช่น การล้างพื้น ขัดโถสุขภัณฑ์ เช็ดกระจก เติมน้ำและกระดาษชำระ และผู้รับผิดชอบ อาจเป็นเจ้าหน้าที่วัด อาสาสมัคร หรือจ้างแม่บ้าน

1.2 ใช้รายการตรวจสอบความสะอาด (Checklist) นำแนวทางการใช้ Checklist มาปรับใช้ โดยให้ผู้รับผิดชอบการทำความสะอาดตรวจสอบและบันทึกการปฏิบัติงานตามรายการ เพื่อให้มั่นใจว่าทุกจุดได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง

1.3 เน้นการทำความสะอาดเชิงป้องกัน นอกจากการทำความสะอาดตามตารางเวลา ควรมีการทำความสะอาดเชิงป้องกัน เช่น การล้างท่อระบายน้ำเป็นประจำเพื่อป้องกันการอุดตันและกลิ่นไม่พึงประสงค์ การตรวจสอบและซ่อมแซมอุปกรณ์ที่ชำรุดทันที

1.4 จัดหาอุปกรณ์ทำความสะอาดที่เหมาะสม จัดเตรียมน้ำยาทำความสะอาดที่มีคุณภาพและเหมาะสมกับพื้นผิวและสุขภัณฑ์ต่างๆ รวมถึงอุปกรณ์ทำความสะอาดที่ครบครัน เช่น ผ้าเช็ด แปรง ไม้ถูพื้น และถังขยะที่มีฝาปิดมิดชิด

1.5 ส่งเสริมความร่วมมือของผู้ใช้งาน ติดตั้งป้ายแนะนำการใช้ห้องน้ำอย่างถูกวิธี เช่น การทิ้งขยะในที่ที่จัดไว้ การรื้อน้ำหลังการใช้งาน และขอความร่วมมือในการรักษาความสะอาด

2. ด้านมาตรฐานความปลอดภัย มีแนวทางการบริหารจัดการดังนี้

2.1 พื้นกันลื่น วัสดุปูพื้นควรมีผิวสัมผัสที่กันลื่น เพื่อป้องกันอุบัติเหตุจากการลื่นล้ม โดยเฉพาะในบริเวณที่เปียกชื้น

2.2 มีราวจับ ติดตั้งราวจับในบริเวณโถสุขภัณฑ์และอ่างล้างมือ โดยเฉพาะในห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ เพื่อช่วยในการทรงตัว

2.3 จัดแสงสว่างเพียงพอ ห้องน้ำควรมีแสงสว่างที่เพียงพอ ทั้งแสงธรรมชาติและแสงจากหลอดไฟ เพื่อให้มองเห็นชัดเจนและลดความเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ

2.4 ทำประตูที่เปิดง่าย ประตูห้องน้ำควรมีกลไกการเปิดปิดที่ง่ายต่อการใช้งาน และสามารถเปิดจากภายนอกได้ในกรณีฉุกเฉิน

2.5 การบำรุงรักษาอุปกรณ์ ตรวจสอบและบำรุงรักษาอุปกรณ์ต่างๆ ในห้องน้ำอย่างสม่ำเสมอ เช่น โถสุขภัณฑ์ สายฉีดชำระ ก๊อกน้ำ และระบบไฟส่องสว่าง หากพบความชำรุดควรรีบดำเนินการแก้ไขทันที

2.6 การจัดการความปลอดภัย พิจารณาติดตั้งสัญญาณขอความช่วยเหลือฉุกเฉินในห้องน้ำสำหรับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ

3. ด้านความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้งาน มีแนวทางการบริหารจัดการดังนี้

3.1 จัดให้มีห้องน้ำแยกเพศอย่างชัดเจน ตามหลักสากลและเพื่อความเหมาะสม ควรจัดให้มีห้องน้ำสำหรับผู้ชายและผู้หญิงแยกกันอย่างชัดเจน โดยมีป้ายสัญลักษณ์ที่เข้าใจง่าย

3.2 พิจารณาจำนวนห้องน้ำให้เหมาะสม คำนวณจำนวนห้องน้ำชายและหญิงให้สอดคล้องกับจำนวนผู้มาใช้บริการ โดยอาจพิจารณาจากสถิติการใช้งานในช่วงเวลาต่างๆ

3.3 จัดสรรพื้นที่อย่างเหมาะสม ออกแบบให้มีพื้นที่รอคิวที่เหมาะสม โดยไม่กีดขวางทางเดิน และคำนึงถึงความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้งาน

นอกจากนี้ ควรคำนึงถึงการออกแบบตามหลัก Universal Design (ห้องน้ำเอกประสงค์) นำแนวคิด Universal Design มาใช้ในการออกแบบห้องน้ำอย่างน้อย 1 ห้อง เพื่อรองรับผู้ที่มีความจำเป็นพิเศษ เช่น ผู้ใช้วีลแชร์ หญิงตั้งครรภ์ ผู้สูงอายุ ผู้ที่มีเด็กเล็ก และผู้พิการ ความเพียงพอของจำนวนห้องน้ำ วัดควรพิจารณาจำนวนห้องน้ำให้เพียงพอต่อจำนวนผู้มาใช้บริการ โดยเฉพาะในช่วงที่มีกิจกรรมหรือเทศกาลสำคัญ อาจพิจารณาการสร้างห้องน้ำเพิ่มเติม หรือการติดตั้งห้องน้ำเคลื่อนที่ชั่วคราว มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน ออกแบบกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เน้นการประหยัดน้ำและพลังงาน และมีระบบการจัดการสิ่งปฏิกูลที่มีประสิทธิภาพและถูกสุขลักษณะ เพื่อป้องกันปัญหาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การนำแนวทางการบริหารจัดการห้องน้ำสาธารณะของญี่ปุ่นมาประยุกต์ใช้กับวัดไทย ควรพิจารณาถึงบริบทและข้อจำกัดของแต่ละวัด รวมถึงความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งคณะสงฆ์ ญาติโยม และผู้มาใช้บริการ เพื่อให้การพัฒนาห้องน้ำของวัดประสบความสำเร็จและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างยั่งยืน

บทสรุป

จากการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการห้องน้ำสาธารณะของญี่ปุ่นแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบที่ครอบคลุมทุกกลุ่มผู้ใช้งานตามหลัก Universal Design โดยคำนึงถึงความสะดวกสบาย ความปลอดภัย และความสวยงาม โครงการ “The Tokyo Toilet” เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นในการสร้างสรรค์พื้นที่สุขอนามัยที่มีคุณภาพ ซึ่งญี่ปุ่นให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการบำรุงรักษาห้องน้ำอย่างสม่ำเสมอ มีการกำหนดตารางการทำความสะอาดและใช้ Checklist เพื่อควบคุมมาตรฐานความสะอาดอย่างเข้มงวด นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมความร่วมมือของผู้ใช้งานในการรักษาความสะอาด มาตรฐานความสะอาดของห้องน้ำสาธารณะในญี่ปุ่นอยู่ในระดับสูง สะท้อนถึงวัฒนธรรมและความใส่ใจในรายละเอียดของสังคม การแยกห้องน้ำชายหญิงเป็นพื้นฐานสำคัญ ควบคู่ไปกับการจัดให้มีห้องน้ำเอกประสงค์สำหรับผู้ที่มีความจำเป็นพิเศษ นอกจากนี้ การบริหารจัดการห้องน้ำตามจุดพักรถบนทางด่วน (SA/PA) ยังแสดงให้เห็นถึงการวางแผนที่ดีในการจัดสรรจำนวนห้องน้ำ สิ่งอำนวยความสะดวก และการเข้าถึงที่ง่ายสำหรับทุกคน กรณีศึกษานี้เป็นแนวทางที่ดีสำหรับการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานห้องน้ำของวัดไทย รวมไปถึงห้องน้ำสาธารณะของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ผู้เขียนได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการห้องน้ำของวัดไทยในประเด็น ด้านความสะอาด ด้านมาตรฐานความปลอดภัย ด้านความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้งาน และต้องคำนึงถึงการออกแบบตามหลัก Universal Design สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 แนวทางการบริหารจัดการห้องน้ำสาธารณะ: กรณีศึกษาญี่ปุ่น

เอกสารอ้างอิง

- พระมหาประหยัด ปญญาวโร. (2561). การจัดการสิ่งแวดล้อมวัดเพื่อดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ไทยตามแนวพระพุทธศาสนา. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 6(4), 1578-1593.
- ภาณิการ์ สุรัสสีกุล. (2568). ย้อนเวลาตามหา “เวจญี่ปุ่น”. แหล่งที่มา https://tpapress.com/knowledge_detail.php?k=165 สืบค้นเมื่อ 4 เม.ย. 2568.
- สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม. (2554). การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในวัด. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรมพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- ART4D. (2564). THE TOKYO TOILET. แหล่งที่มา https://art4d.com/2021/08/the-tokyo-toilet-project?utm_ สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2568.
- Japan Perspective. (2568). Universal Design ในญี่ปุ่นที่วินวินทั้งผู้ออกแบบและผู้ใช้งาน. แหล่งที่มา <https://kiji.life/universal-design-japan> สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2568.
- Nexco. (2025). Togo PA (Parking Area) Upbound: Towards Tokyo. From <https://sapa.c-nexco.co.jp/sapa?sapainfoid=23> Retrieved January 4, 2025.
- Nexco. (2025). Toyota Kamigo SA (Service Area) Outbound: Towards Nagoya. From <https://sapa.c-nexco.co.jp/sapa?sapainfoid=16> Retrieved January 4, 2025.